

**JANUSZ SŁODCZYK
EDYTA SZAFRANEK
MAGDALENA ŚLIWA**

Uniwersytet Opolski

**GOSPODARKA PRZESTRZENNA
JAKO WIELOOBSZAROWY KIERUNEK STUDIÓW.
WYMOGI I KONSEKWENCJE
BUDOWY PROGRAMU KSZTAŁCENIA**

Abstract: *Spatial Economy as a Multidisciplinary Course of Studies. Programme Requirements and Methodology.* This paper presents arguments for defining *Spatial Economy* as a multidisciplinary course of studies. Target requirements are discussed, as well as recommendations for course realization. What aspects of *Spatial Economy* make it particularly suitable for multidisciplinary studies? How to define learning outcomes for the postulated course of studies? What principles should be employed in determining the content of academic curriculum? What teaching standards and personnel requirements would best suit this approach? These problems are examined from the viewpoint of specific solutions employed at Opole University in teaching *Spatial Economy* at bachelor and master degree level.

Key words: Academic curriculum, learning outcomes, methods and forms of education, *Spatial Economy*, teaching standards and personnel.

Wstęp

Rozważania prezentowane w opracowaniu mają na celu wykazanie, że kierunek studiów *Gospodarka Przestrzenna* należy traktować jako wieloobszarowy, wymagający zbudowania programu kształcenia ujmującego elementy charakterystyczne dla każdego z obszarów kształcenia tworzącego ten kierunek studiów. Przyjęto, że istotą kształcenia na tym kierunku jest umiejętne integrowanie wiedzy z każdego obszaru, bowiem daje to podstawę do rozumienia zależności zachodzących w systemie środowisko–człowiek–gospo-

darka. Proces dydaktyczny wymaga zatem wyposażenia studentów w wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne z kilku obszarów kształcenia. W odniesieniu do przyjętego założenia omówiono podstawy kwalifikacji kierunku *Gospodarka Przestrzenna* do kierunków wieloobszarowych, zwracając uwagę na istotę, cele, przedmiot i podmiot badań naukowych w gospodarce przestrzennej. Zaproponowano także sposób konstrukcji efektów kształcenia, przyjmując jako jej podstawę cechy gospodarki przestrzennej jako nauki oraz warunki określone przez budowany system kształcenia wyższego w Polsce (Krajowe Ramy Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego). Istotnym zadaniem z punktu widzenia opracowania programu kształcenia jest także zbudowanie planu studiów, który musi gwarantować realizację założonych efektów kształcenia. W opracowaniu zwrócono uwagę na sposób wyodrębniania modułów kształcenia, a także problemów związanych z wyważeniem treści programowych i efektów kształcenia między modułami. Ważną kwestią, która łączy się z budowaniem efektywnego systemu kształcenia specjalistów z gospodarki przestrzennej jest dobór form, metod oraz technik kształcenia. Wykazano, że powinny one być zróżnicowane, ukierunkowane na aktywizację studentów, a także dostosowane do obszarów wiedzy tworzących gospodarkę przestrzenną. Ostatnim podjętym w opracowaniu zagadnieniem jest budowa zasobów kadrowych niezbędnych do osiągnięcia sukcesu dydaktycznego w przypadku kierunku *Gospodarka Przestrzenna*.

1. Wieloobszarowość kierunku *Gospodarka Przestrzenna*

Punktem wyjścia do określenia istoty i celów kształcenia każdego kierunku studiów jest jego związek z dyscypliną naukową. Dlatego ważne jest ustalenie zakresu merytorycznego badań naukowych w odniesieniu do gospodarki przestrzennej.

Obecnie gospodarka przestrzenna nie stanowi w systemie nauk odrębnej dyscypliny, ale funkcjonuje w polskim życiu naukowym, a także społecznym, gospodarczym i politycznym od okresu międzywojennego. W tym czasie zarówno badania, jak i kształcenie w tym zakresie stale wymagały wykorzystania dorobku i łączenia kilku dyscyplin naukowych. Tradycyjnie uznaje się, że wywodzi się ona z teorii lokalizacji i jest ściśle z tą problematyką związana. Nie wyczerpuje to jednak całości zakresu badawczego tej nauki, gdyż w badaniach konieczne jest uwzględnienie złożoności cech i zjawisk przestrzennych w szerokim kontekście [Chojnicki 1990, s. 204].

Jak stwierdza Dębski [2001] gospodarka przestrzenna jako nauka zajmuje się badaniami minionego i aktualnego stanu zagospodarowania przestrzennego określonych obszarów oraz poszukuje ukrytych i złożonych struktur decydujących o funkcjonowaniu całości. Tak szeroko wyznaczone zainteresowania badawcze powodują konieczność prowadzenia analiz wielkości i rozmieszczenia w przestrzeni podstawowych elementów jej zagospodarowania oraz znaczenia tych elementów dla rozwoju środowiska życia i gospodarowania człowieka.

Kluczowe w gospodarce przestrzennej jest badanie wzajemnych relacji i powiązań między poszczególnymi elementami tworzącymi strukturę funkcjonalno-przestrzenną określonych jednostek. To właśnie te powiązania – ich siła, kierunek, trwałość stanowią pewne „ukryte struktury”, które wpływają na kształt, charakter i rozwój realnych układów przestrzennych. Ich poszukiwanie i weryfikowanie jest istotnym celem badawczym gospodarki przestrzennej jako nauki. Jednocześnie, należy mieć na uwadze, że gospodarka przestrzenna to również sfera życia społeczno-gospodarczego. W tym sensie dotyczy ona kształtowania i funkcjonowania sytuacji przyrodniczej, społeczno-gospodarczej i kulturowej, na danym obszarze.

Ujęcie gospodarki przestrzennej w kategorii dyscypliny nauki, a jednocześnie rzeczywistej sfery gospodarowania, pozwala przyjąć, że [Kołodziej-ski 1988, s. 53]:

- przedmiotem gospodarki przestrzennej jest przestrzeń,
- podmiotem – społeczeństwo żyjące na danym obszarze,
- celem – zagospodarowanie przestrzeni,
- efektem – zaspokojenie określonych potrzeb społecznych.

Przedstawione rozważania pozwalają na sformułowanie podstawowego pytania badawczego w gospodarce przestrzennej: jak gospodarować przestrzenią i w przestrzeni, aby zaspokoić potrzeby jednostki i społeczeństwa w możliwie długiej perspektywie czasu? Postawienie takiego pytania badawczego wskazuje, że dotyczy ono „styku” trzech wymiarów: środowisko–człowiek–gospodarka.

Aby móc prowadzić badania dotyczące sformułowanego pytania konieczne jest posiadanie wiedzy i umiejętności z zakresu różnych dyscyplin naukowych. Chojnicki [1990, s. 204] podkreśla, że w gospodarce przestrzennej przeważa podejście multidyscyplinarne, obejmujące przede wszystkim badania geograficzne, socjologiczne, ekonomiczne i urbanistyczne. Zatem analogicznie powinno być prowadzone nauczanie na kierunku studiów *Gospodarka Przestrzenna*. Istotą kształcenia w tym zakresie jest umiejętne

integrowanie wiedzy z wymienionych dyscyplin, a wypracowanie takiej zdolności jest podstawą rozumienia zależności zachodzących w systemie środowisko–człowiek–gospodarka.

Cel kształcenia na kierunku studiów powinien odpowiadać założeniom badawczym danej dyscypliny nauki. W tym przypadku celem jest wykształcenie u studentów zdolności do wykonywania wszelkich zadań i funkcji związanych z gospodarowaniem w przestrzeni i gospodarowaniem przestrzenią na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym. Jego realizacja wymaga zatem wyposażenia studentów w wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne z kilku obszarów kształcenia.

Zgodnie z aktualnym systemem KRK¹, taki kierunek studiów, którego program kształcenia przyporządkowany jest do kilku obszarów kształcenia nazywany jest wieloobszarowym. Wśród obszarów wiedzy, które składają się na *Gospodarkę Przestrzenną*, znajdują się nauki przyrodnicze, społeczne i techniczne (bywa, że lista obszarów wiedzy jest rozszerzona, np. o nauki rolnicze). Lista dyscyplin nauki związanych z kształceniem na omawianym kierunku studiów obejmuje z pewnością: socjologię, ekonomię, nauki o zarządzaniu, ekologię, ochronę środowiska, geografę, geologię, architekturę i urbanistykę, budownictwo czy geodezję i kartografię. Jak podkreśla Chmielewski [2006, s. 17], zakres wiedzy przekazywanej studentom na kierunku *Gospodarka Przestrzenna* jest bardzo rozległy, dlatego też studia te wymagają czasu i różnych technik nauczania.

2. Struktura efektów kształcenia kierunku *Gospodarka Przestrzenna*

Przyjęcie założenia, że kierunek studiów jest określony jako wieloobszarowy nakłada obowiązek zbudowania zestawu efektów kształcenia charakterystycznych dla każdego z obszarów, do którego go przyporządkowano. Dlatego w zbiorze efektów kształcenia dla *Gospodarki Przestrzennej* powinny być ujęte takie, które są typowe dla obszarów nauk społecznych, technicznych i przyrodniczych. W sytuacji, gdy kierunek studiów został przyporządkowany do kilku obszarów kształcenia mogą zaistnieć dwa warianty:

- jeden z obszarów ma charakter dominujący (75% efektów kształcenia dotyczy jednego z obszarów wiedzy),
- nie można wyróżnić obszaru dominującego.

---

¹ Krajowe Ramy Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego.

W przypadku kierunku *Gospodarka Przestrzenna* prowadzonego na Uniwersytecie Opolskim (tylko dla pierwszego stopnia studiów) zaistniała druga wersja, czyli nie wyodrębniono obszaru dominującego. W okresie sześciu lub siedmiu semestrów kształcenia wydaje się konieczne ugruntowanie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych w zakresie każdego z obszarów nauk: społecznych, technicznych i przyrodniczych. Położenie większej wagi na jeden z obszarów kształcenia może skutkować pozytywnie i negatywnie. Aspektem pozytywnym może być ukierunkowanie i pogłębienie kwalifikacji absolwenta studiów w określonej dziedzinie, co daje pewną specjalizację. Jednak należy mieć na uwadze to, że dzieje się to kosztem nabycia kwalifikacji z pozostałych obszarów wiedzy tworzących *Gospodarkę Przestrzenną*. Kształcenie specjalisty z jednego obszaru (np. z zakresu planowania przestrzennego, gospodarki nieruchomościami czy programowania rozwoju jednostek samorządowych) wymaga przeznaczenia większej liczby godzin pracy dydaktycznej oraz stosowania określonych metod i technik kształcenia związanych z przyjętą specjalnością i specjalizacją studiów. Powoduje to jednak utratę czasu potrzebnego na ugruntowanie efektów kształcenia dotyczących pozostałych sfer *Gospodarki Przestrzennej*. Sytuacja taka nie wydaje się korzystna z punktu widzenia absolwentów pierwszego stopnia studiów, gdyż powinni oni mieć ugruntowane podstawowe efekty kształcenia ze wszystkich obszarów kształcenia przyporządkowanych kierunkowi studiów. Rozwiązaniem przyjętym na Uniwersytecie Opolskim w kontekście profilowania specjalizacji jest ściśle ukierunkowanie seminariów dyplomowych proponowanych w czterech głównych nurtach badawczych: planowanie przestrzenne, przekształcenia struktury funkcjonalno-przestrzennej, rozwój regionalny i lokalny oraz gospodarka komunalna. Każda z osób prowadzących seminaria dyplomowe charakteryzuje się inną specjalnością naukową, a zatem kierkuje wiedzę, umiejętności oraz kompetencje społeczne seminarzystów stosownie do wybranego przez nich profilu seminarium dyplomowego. Argumentem na rzecz budowy programu kształcenia równoważącego wszystkie trzy obszary kształcenia były także decyzje pierwszych absolwentów. Zdecydowana większość z nich wybrała również jako drugi stopień studiów kierunek *Gospodarka Przestrzenna*, mimo że wiązało się to zawsze ze zmianą ośrodka akademickiego. Ponadto należy pamiętać, że cechą podstawową absolwenta kierunku *Gospodarka Przestrzenna* jest umiejętność wykorzystania wiedzy z różnych dyscyplin, dlatego nie jest wskazane marginalizowanie choćby jednego z nich. W dobrze funkcjonującym systemie gospodarowania przestrzenią potrzebni są bowiem specjaliści od koordynacji

działań wielu podmiotów, którzy umieją się z nimi komunikować, inspirować, godzić często sprzeczne interesy [Borsa 2006, s. 37].

W sytuacji, gdy założono, że zaden z obszarów wiedzy nie ma znaczenia dominującego istotne jest, aby struktura efektów kształcenia była wyważona w odniesieniu do każdego z obszarów. Strukturę efektów kształcenia na kierunku *Gospodarka Przestrzenna* na Uniwersytecie Opolskim przedstawia tab. 1.

Zaprezentowana struktura wskazuje, że zarówno w odniesieniu do studiów licencjackich jak też inżynierskich większość efektów kształcenia z poszczególnych obszarów wiedzy znalazło zastosowanie w formułowaniu podstawy programowej dla kierunku *Gospodarka Przestrzenna*. Jest to szczególnie widoczne w przypadku kompetencji społecznych określonych dla wszystkich obszarów kształcenia zarówno dla studiów licencjackich, jak i inżynierskich. Istotną różnicą między strukturą efektów kształcenia studiów licencjackich i inżynierskich jest udział efektów kształcenia z zakresu nauk technicznych. Wyraźną ich przewagą charakteryzuje się kształcenie o profi-

Tabela 1

Liczba efektów kształcenia według grup efektów i obszarów kształcenia na kierunku *Gospodarka Przestrzenna* (na UO)

Lp.	Grupa efektów kształcenia	Całkowita liczba efektów kształcenia	Liczba efektów kształcenia na kierunku GP/liczba efektów według wzorcowych EK dla obszarów nauk			
			społecznych	technicznych	przyrodniczych	
Studia licencjackie						
1	Wiedza	18	11/11	8/11	8/11	
2	Umiejętności	15	10/11	6/6	10/12	
3	Kompetencje społeczne	9	7/7	7/7	7/8	
	Razem	42	28/29	21/24	25/31	
Studia inżynierskie						
			społecznych	tech.	inż.	przyrodniczych
1	Wiedza	20	9/11	8/11	4/5	9/11
2	Umiejętności	20	10/11	15/16	8/8	11/12
3	Kompetencje społeczne	9	7/7	7/7	2/2	7/8
	Razem	49	26/29	30/34	14/15	27/31

Źródło: Opracowanie własne (tab. 1, 2).

lu inżynierskim, na którym z kolei zmniejszył się udział efektów typowych dla nauk społecznych. W odniesieniu do rozpatrywanego kierunku studiów największy stopień dostosowania wzorcowych efektów kształcenia wystąpił w zakresie nauk społecznych, a najmniejszy w zakresie nauk przyrodniczych.

3. Budowa programu i planu studiów kierunku wieloobszarowego – moduły kształcenia

Komponując plan studiów kierunku wieloobszarowego należy uwzględnić treści zajęć, na których będzie możliwe zrealizowanie efektów kształcenia ze wszystkich przyporządkowanych obszarów wiedzy. Zgodnie z zasadami określonymi przez MNiSW wymagane jest dla takiego kierunku wskazanie procentowego udziału liczby punktów ECTS dla każdego z obszarów w łącznej liczbie punktów ECTS (*Rozporządzenie w sprawie warunków...* 2011, par. 5 ust. 3). Konieczne jest zatem zidentyfikowanie i wyodrębnienie modułów kształcenia, w ramach których studenci będą nabywać efekty kształcenia z poszczególnych obszarów wiedzy. W praktyce trudno jest jednoznacznie stwierdzić, że na określonych zajęciach kształcone są tylko lub przede wszystkim efekty typowe dla jednego z obszarów kształcenia. Bywa tak, że na wybranych zajęciach realizowane są treści i kształcone efekty z zakresu dwóch lub trzech obszarów kształcenia. Dlatego na omawianym kierunku studiów na Uniwersytecie Opolskim wyodrębniono oprócz modułów kształcenia dla obszaru nauk społecznych, technicznych i przyrodniczych także moduł zajęć wieloobszarowych. Modułem zajęć uznano blok przedmiotów, w ramach których wykształcane są podobne efekty kształcenia. Efekty kształcenia ściśle wiążące się z celem kształcenia i profilem absolwenta realizowane są głównie w ramach modułu przedmiotów kierunkowych, a także specjalizacyjnych.

Szczegółową ilościową charakterystykę modułów kształcenia w planie studiów inżynierskich i licencjackich przedstawiono w tab. 2.

Analiza struktury liczby godzin i punktów ECTS wskazuje, że najważniejszą rolę w procesie kształcenia odgrywają przedmioty kierunkowe, stanowiące 41,1% ogółu punktów ECTS i 39,7% liczby godzin zajęć na studiach licencjackich, a na inżynierskich odpowiednio 42,8% ECTS i 43,9% liczby godzin zajęć. Ogół tych przedmiotów stanowi trzon kształtowania kwalifikacji zawodowych absolwentów. Z przedstawionej struktury wynika, że zarówno dla studiów licencjackich, jak też inżynierskich zaistniał proporcjonalny podział liczby godzin zajęć i punktów ECTS w odniesieniu do modułów o charakterze nauk społecznych, technicznych oraz modułu wieloobszaro-

wych zajęć. Niedoskonałością jest natomiast relatywnie mały udział bloku zajęć z zakresu nauk przyrodniczych. Pokrywa się to jednak ze strukturą efektów kształcenia, w której także najmniejsze dopasowanie dotyczyło obszaru nauk przyrodniczych.

Podobnie jak w przypadku struktury efektów kształcenia dla studiów licencjackich i inżynierskich, tak w przypadku wagi poszczególnych modułów różnice dotyczą udziału obszaru nauk społecznych i technicznych. Na studiach inżynierskich zwiększona jest liczba godzin zajęć i efektów kształcenia z zakresu obszaru nauk technicznych (w tym szczególnie inżynierskich), natomiast ograniczony jest zakres zajęć i efektów kształcenia z obszaru nauk społecznych. Wydłużony okres studiowania na studiach inżynierskich skutkuje przede wszystkim większą liczbą godzin zajęć z przedmiotów ścisłych (takich jak matematyka i fizyka), ale także zajęć projektowych, związanych szczególnie z kształceniem umiejętności przygotowania projektów inżynierskich. Odmienne zaprojektowanie progra-

Tabela 2

Ilościowa charakterystyka modułów kształcenia
na kierunku *Gospodarka Przestrzenna* w Uniwersytecie Opolskim
– studia licencjackie i inżynierskie

Moduł kształcenia	Studia licencjackie			Studia inżynierskie		
	liczba godzin	liczba ECTS	% ECTS	liczba godzin	liczba ECTS	% ECTS
Przedmioty ogólnego kształcenia i humanistyczne	150	10	5,6	150	10	4,8
Przedmioty podstawowe	420	32	17,8	405	33	15,7
Przedmioty kierunkowe wieloobszarowe	255	21	11,7	285	22	10,5
Przedmioty kierunkowe ON Technicznych	210	19	10,6	350	29	13,8
Przedmioty kierunkowe ON Społecznych	325	20	13,3	375	27	12,8
Przedmioty kierunkowe ON Przyrodniczych	100	10	5,5	120	12	5,7
Seminarium	60	13	7,2	60	18	8,6
Kursy stałe – przedmioty do wyboru	390	27	15,0	465	31	14,8
<i>studia niestacjonarne</i>	210	36	20,0	255	40	19,0
Przedmioty warunkowego wyboru	180	14	7,8	180	14	6,7
<i>studia niestacjonarne</i>	120	5	2,8	120	5	2,4
Przedmioty ogólnouczelniane	150	10	5,6	180	12	5,7
Praktyka zawodowa	3 tyg.	2	1,1	4 tyg.	2	1,0
Razem	2240	180	100,0	2570	210	100,0

mów kształcenia wpływa na ukształtowanie różnych kwalifikacji absolwenta studiów licencjackich i inżynierskich. Absolwent studiów licencjackich w większym stopniu przygotowany jest do pracy w zakresie programowania rozwoju wybranych jednostek terytorialnych, natomiast absolwent studiów inżynierskich posiada kwalifikacje do pracy związanej z projektowaniem zagospodarowania przestrzennego.

4. Formy prowadzenia zajęć i metody kształcenia

Kształcenie z zakresu kilku obszarów wiedzy wymaga zastosowania różnorodnych form oraz metod i technik nauczania. Powinny one przede wszystkim dać studentowi umiejętność:

- skutecznego uczenia się,
- pozyskiwania i twórczego wykorzystywania informacji,
- stawiania pytań, dociekania i rozumowania.

Wymienione cele warunkujące optymalny dobór form oraz metod i technik kształcenia wymagają przestrzegania w budowie programów kształcenia zasady gwarantującej utrzymanie ponad 50% zajęć w formie zajęć praktycznych. Konieczny zatem jest duży udział zajęć o charakterze konwersatoriów, ćwiczeń audytoryjnych, laboratoryjnych, projektowych, terenowych stosownie do założonych celów kształcenia. W odniesieniu do wymienionych form zajęć dominującymi metodami i technikami kształcenia powinny być problemowe, które uczą samodzielnego dochodzenia do wiedzy i pogłębiania umiejętności. Istotną rolę powinny odgrywać metody eksponujące, pozwalające studentowi na uczestnictwo w rozwiązaniu realnej sytuacji typowej dla specjalisty z gospodarki przestrzennej. Przykładem takich zajęć jest udział studentów w publicznej dyskusji nad przyjęciem planu zagospodarowania przestrzennego lub w pracach zespołu opracowującego strategię rozwoju regionu lub gminy, czy w konkursie na projekt zagospodarowania określonego fragmentu przestrzeni. Zajęcia takie nie mogą polegać jednak na biernym uczestnictwie studenta – jako widza, lecz jako uczestnika przygotowanego merytorycznie do pracy. Wymaga to uprzedniego zapoznania się z problemem, który należy rozwiązać, a także z nabyciem wiedzy o metodach i zasadach rozwiązywania poszczególnych problemów. W procesie kształcenia w Uniwersytecie Opolskim takie zajęcia są przeprowadzane kilka razy w roku w ramach różnych modułów zajęć. Trudności organizacyjne związane z przeprowadzaniem tego typu zajęć ograniczają ich liczbę. Jednak nawet kilkukrotne spotkanie studenta z rzeczywistym problemem gospodarowania

przestrzeni i w przestrzeni zwiększa poczucie jego świadomości i pewności niezbędnej absolwentowi.

Studenci *Gospodarki Przestrzennej* od początku studiów powinni także uczyć się prowadzenia badań w terenie. Umiejętność przygotowania się do inwentaryzacji, obserwacji, pomiarów wymaga zrozumienia celu, jakiemu służą takie analizy. W ramach różnych przedmiotów studenci powinni wykorzystywać te metody, mając na względzie, że są to pierwotne źródła informacji, niezastąpione podczas oceny stanu zagospodarowania przestrzennego. Prace inwentaryzacyjne prowadzone zwykle w grupach dwu- trzosobowych pozwalają również studentom na integrację, spotkania z mieszkańcami badanego terenu, poznawanie instytucji i zakresu ich działalności, co jest dodatkowym bogatym wrażeniem i doświadczeniem zawodowym [Adamczewska-Wejchert, Wejchert, 1986].

W ramach zajęć o charakterze teoretycznym postulowane formy kształcenia to zróżnicowane co do techniki wykłady, w tym głównie aktywizujące, łączące wiedzę teoretyczną z praktyką. Taka forma przydatna może być np. podczas przyswajania wiedzy z zakresu projektowania urbanistycznego, rysunku technicznego i planistycznego, grafiki inżynierskiej, techniki zapisu planistycznego, geograficznych systemów informacji przestrzennej itp. Prowadzenie zajęć metodami aktywizującymi wymaga dostępności do pomocy dydaktycznych, zaczynając od źródeł literaturowych po urządzenia infrastruktury technicznej.

Ważnym elementem kształcenia kwalifikacji zawodowych są praktyki zawodowe. Na kierunku *Gospodarka Przestrzenna* powinny odbywać się dwuetapowo jako:

- praktyka administracyjna (2 tygodnie po czwartym semestrze studiów),
- projektowa (2 tygodnie po szóstym semestrze studiów).

Praktyki administracyjne powinny odbywać się w jednostkach administracji samorządowej i rządowej, agencjach rozwoju, agencjach nieruchomości, natomiast projektowe w pracowniach projektowych, zespołach przygotowujących opracowania i dokumenty planistyczne na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym. Praktyki powinny odpowiadać treściom kształcenia na kierunku *Gospodarka Przestrzenna*, tak aby student mógł uczestniczyć w rozwiązywaniu problemów o charakterze projektowym, wykonawczym i formalno-prawnym dotyczącym różnych rodzajów prac i zagadnień z zakresu planowania przestrzennego. Dokumentacja do zaliczenia praktyki projektowej powinna zawierać załącznik graficzny (w formie wydruku lub pliku elektronicznego) przedstawiający opracowywany przez studenta projekt.

5. Zasoby kadrowe i inne warunki prowadzenia studiów na wieloobszarowym kierunku studiów

Jednym z warunków prowadzenia wieloobszarowego kierunku studiów jest skompletowanie zasobów kadrowych, wśród których powinni być przedstawiciele wszystkich obszarów kształcenia, do których kierunek został przyporządkowany. Takie minimum kadrowe gwarantuje skuteczne kształcenie z zakresu każdego obszaru wiedzy. W przypadku kształcenia na Uniwersytecie Opolskim (I stopień studiów) zasoby kadrowe złożone są z: 4 przedstawicieli obszaru nauk społecznych, 3 reprezentujących nauki techniczne i 2 nauk przyrodniczych. Jest ono rozszerzone o innych pracowników naukowo-dydaktycznych, wśród których dominują przedstawiciele nauk społecznych (ekonomiści, socjologowie, prawnicy). Ponadto, z kształceniem na omawianym kierunku związani są geografowie fizyczni i społeczno-ekonomiczni, specjaliści z zakresu ochrony środowiska, inżynierowie ochrony środowiska oraz architektki.

Dobrym rozwiązaniem budowania zasobów kadrowych jest włączanie w proces dydaktyczny również osób, które są praktykami i np. pracują w jednostkach administracji samorządowej, prowadzą procedury dokumentów planistycznych, są właścicielami firm projektowych, biur itp. Osoby takie mogą przekazywać studentom wiedzę, umiejętności i kompetencje odnoszące się do rzeczywistej, codziennej problematyki opartej na własnych doświadczeniach. Dzięki temu studenci angażują się i mogą aktywnie uczestniczyć w bieżących sprawach dotyczących zagospodarowania przestrzennego miasta, w którym studiują. W przypadku kierunku *Gospodarka Przestrzenna* w Uniwersytecie Opolskim w proces dydaktyczny włączani są praktycy przede wszystkim z zakresu planowania i projektowania przestrzeni oraz funkcjonowania samorządu terytorialnego. Istotne jest, aby przez kontakt z praktykiem potencjalni absolwenci byli przygotowani do takich działań, brali udział w dyskusjach publicznych, sesjach rady miasta i innych aktywnościach społecznych.

Budowa programu kształcenia i jego realizacja na kierunku wieloobszarowym nie jest zadaniem łatwym. Wymienione warunki i konsekwencje dowodzą także kosztocłonności kształcenia. Wynika ona z konieczności posiadania rozbudowanej bazy dydaktycznej. Składać się ona powinna zarówno z infrastruktury dydaktycznej, czyli różnego rodzaju specjalistycznych pracowników dydaktycznych (projektowych, laboratoryjnych, wykładowych), a także pomocy dydaktycznych, w tym oprogramowania np. AutoCad, ArcGis,

Corel, MapViewer, Statistica. Koszty związane z uruchomieniem kierunku i przygotowaniem odpowiednio wyposażonych sal, zakupem oprogramowania nie są wydatkiem jednorazowym. Studenci powinni być kształceni na nowoczesnych programach i umieć posługiwać się zaawansowanymi narzędziami wówczas są dobrze wykwalifikowanymi specjalistami. Dążąc więc do takiego przygotowania absolwentów należy mieć na względzie koszty związane z wymianą komputerów, aktualizacją programów itp.

Podsumowanie

Kierunek studiów *Gospodarka Przestrzenna* powinien być kwalifikowany jako wieloobszarowy. Wynika to z istoty nauki, jaką jest gospodarka przestrzenna obejmująca gospodarowanie przestrzenią i w przestrzeni. Potraktowanie omawianego kierunku studiów jako wieloobszarowego wywołuje jednak następujące konsekwencje:

- konieczność wyodrębnienia i zintegrowania zasobów informacji, wiedzy i umiejętności z różnych nauk;
- wykształcenie „złożonych” kompetencji zawodowych absolwenta, odnoszących się do rozumienia relacji zachodzących w systemie środowisko–człowiek–gospodarka;
- zintegrowanie efektów kształcenia z różnych obszarów nauk i zbudowanie zrównoważonego zestawu kierunkowych efektów kształcenia;
- wdrożenia w planie studiów modułów/przedmiotów kształcenia z zakresu różnych nauk, zapewniających realizację założonych efektów kształcenia;
- dostosowanie liczby i struktury punktów ECTS do struktury modułów kształcenia;
- wdrażanie zróżnicowanych metod i technik kształcenia charakterystycznych dla obszarów wiedzy budujących kierunek;
- zbudowanie zasobów kadrowych obejmujących przedstawicieli wszystkich nauk, do których przyporządkowano kierunek;
- wyposażenie (inwestowanie) w odpowiednią bazę infrastrukturalną i pomoce dydaktyczne.

Wymienione zadania nie są łatwe do realizacji, ale ich wdrażanie w programach kształcenia pozytywnie wpłynie na efektywność nauczania. Kształcenie specjalistów z gospodarki przestrzennej jest bowiem niezbędne, zarówno w sferze programowania, jak i projektowania zagospodarowania przestrzeni. Specjaliści z obu tych sfer gospodarki przestrzennej stają się coraz bardziej potrzebni na rynku pracy, gdyż ich działania dotyczą wyczerpu-

jącego się zasobu rozwoju, jakim jest przestrzeń. Od dostępności przestrzeni oraz stanu jej zagospodarowania, zależy m.in. jakość życia. Dlatego ważne jest odpowiedzialne podejście do budowania programu kształcenia.

Literatura

- Adamczewska-Wejchert H., Wejchert K., 1986, *Małe miasta. Problemy urbanistyczne stale aktualne*. Wyd. Arkady, Warszawa.
- Borsa M., 2006, *Przemiany uwarunkowań gospodarowania przestrzenią jako wyzwanie dla systemu edukacji*, [w:] *Teoria i praktyka w zakresie edukacji kadr dla gospodarki przestrzennej*, T. Kudłacz (red.). Biuletyn KPZK PAN, z. 224, Warszawa.
- Chmielewski J. M., 2006, *Projekt standardów kształcenia na kierunku nauczania Gospodarka Przestrzenna*, [w:] *Teoria i praktyka w zakresie edukacji kadr... op. cit.*
- Chojnicki Z., 1990, *Współczesne problemy gospodarki przestrzennej*, [w:] *Polskie badania gospodarki przestrzennej*, Z. Chojnicki, R. Domański (red.). Biuletyn KPZK PAN, z. 146, Warszawa.
- Dębski J., 2001, *Gospodarka przestrzenna – jej geneza, stan i rozwój*, tom I, Warszawa – Białystok.
- Kołodziejcki J., 1988, *Koncepcja metodologiczna permanentnej diagnozy gospodarki przestrzennej*, [w:] *Gospodarka przestrzenna, region, lokalność*, B. Jałowiecki (red.). Biuletyn KPZK PAN, z. 138, Warszawa.
- Kraśniewski A., 2011, *Jak przygotować programy kształcenia zgodnie z wymaganiami wynikającymi z Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego?* MNiSW, Warszawa.
- Rozporządzenie MNiSW z 5 października 2011 w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia.*